

1. Lyd- og bogstavrækken (at) *skrå* har mange betydninger. Hvor mange af de følgende betydninger har *skrå*?
  - a. skralde eller rangle
  - b. vedrægtene fx for et håndværkerlav
  - c. skrænt
  - d. tobak til at tygge
  - e. groftmalet korn til dyrefoder
  - f. kanonammunition
  - g. skæv, hældende
  - h. at tygge skråtobak
  - i. at sonderdele
  - j. at skære metal i flere stykker
  - k. at gøre noget skråt

2. Normalt er der national enighed om navneordenes køn, altså om det hedder *en* eller *et hus*. Men i visse tilfælde er der tvivl og uenighed. Hvad er det korrekte køn på følgende ord?

kopi, psalter, akt, kompliment, præmis, manual

3. Vi kender alle mål som *kilo(gram)*, *tønde* og *liter*. Men hvad betyder følgende, og hvad måler man især med disse enheder?

drittel, bog, byte, ris, ol, oksehoved

4. Hvilke(t) af følgende ord findes ikke i dansk?

pløs, laf, glus, dorn, bigt, kans

5. Kan De oversætte dette stykke af et brev fra Chr. IV til Corfitz Ulfeldt (14/12 1640)?

Niels Arnefeldtz frue haffuer uerrid heer och beschildt hannem att hand

haffuer uyldt forgiuffue hinder y den siiste barselseng huilekid hun formener at uylle beuyssse med Ett kuindfolk som Niels dertil haffuer bestiltdt Som siiden at *conscientien* haffuer tryckt hinder Er gangen hen tiil Presten och hannem sliigdt abenbarit.

6. Hvordan forkorter man korrekt ordene
  - kilogram, ifølge, jævnfør, fjernsyn, elektronisk databehandling

7. Hvilken betydningsforskel er der på *en flaske billig vin* og *en billig flaske vin*?

8. Hvad er en *tappenstreg*, og hvad kommer ordet af?

9. Hvad hedder de følgende grammatiske betegnelser på dansk?

genitiv, hypotakse, pluskvamperfektum, positiv, proprium, præposition

10. Retskrivningsordbogen kræver at *for længst* og *for nylig* skrives i to ord, mens *omside* og *medmindre* skrives i ét. Hvad er logikken i det?

## På sigt bedrager skinnet nok

Hvad betyder *på sigt*, og er det galt at skrive *skinnet bedrager*? Hvordan er udtrykket *holde af opstået*? Og hvad er forskellen på *den er stor nok* og *den er lige stor nok*? Find svarene i Sprogligheder side 2

## SprogMagisteren

er et cdb-program som hjælper den skrivende til bedre og klarere tekster ved at kritisere og komme med forslag til forbedringer. Mål & Mæle har testet programmet og bringer en anmeldelse af dette nye hjælpemiddel side 5

## Det gule sprog

De fleste er efterhånden klar over at kancellistens kringlede sprogarabesker ikke er læservenlige. Det gælder tværtimod om at sørge for at der er kort mellem punktummerne. Men korte sætninger gør det ikke alene, de giver bare stakåndet rytme og dårlig sammenhæng. »Det gule sprog«, vor tids svøbe, analyseres og vurderes i artiklen side 14

## Vås, vrøvl og sludder

I en af Mål & Mæles redaktører har rettet danske stile til studentereksamen i år. Det gav inspiration til en grundig analyse af fænomenerne vås, vrøvl og sludder. Læs den rystende beretning om verbal tomgang, betydningsmæssig fejlfunktion og sproglig totalskade side 19

Sproget er ikke et formål i sig selv, sådant som jernbaneskinner er det; det er en forbindelsesvej mellem sjælene, et kommunikationsmiddel.

Otto Jespersen,  
(1860-1943)

# VÅS, VRØVL og SLUDDER

rammende kunstnerisk udtryksmiddel, som når Peter Laugesen i en »X-Ray« i Information spidder tidens kultur(minister)debat:

»Godnat

Hun skulle slet ikke hedde kulturminister. Det skulle hende for heller ikke. Ellers ham for hende. Eller nogen af dem for ham. Det skaber bare forvirring. Hun skulle være minister for kunst og sport. Det er hun også. Men det hedder hun ikke. Det gør det svært.

Hun har altid været der hvor fronterne var. Da det var kvindekamp. Da det var forening. Da det var atomvåben. Det er det ikke mere. NU er det kultur. Hun mener kunst og sport. Eller gør hun. Hun er socialdemokrat. Det gør det ikke nemmere.

Det var de andre ikke. Måske sociologen men i hvert fald ikke kulturredaktøren og slet ikke maleren.

Men fronter er der nok af. En af dem går mellem kultur og kunst. De har hver sin fond. De er forskellige.«

(...)  
(Information 17/2 '93)

## Slip sproget løs

Men når flere og flere skribenter – langt ind i den seriøse presse og skønlitteraturen – i læsbarhedens navn presser deres sprog ind i punkumrytteriets spændetrøje og fyrer deres budskaber af i afsnubbede hik, så får vi skrifter der misser enhver læseværdighed – uden endda at blive specielt læsbare.

Ligesom Peter Laugesen er der selvfølgelig også andre forfattere der skriver imod punkumsproget.

Det diametrale mod eksempel til punkumsproget giver Peer Hultberg, der i sine seneste romaner sprænger alle punkummer i en levende strøm af tanker og udsagn. Han springer simpelt hen mange punkummer over og lader sproget flyde ud over alle grænser:

»Ole Frölich voksede op hos sin mor – mor i lejligheden lige oven over frøken Grønfeldts mælkeudsalg, hans mor havde forladt ham, den stakkel, og han var ikke klar over hvem hans far, og for den sags skyld heller ikke hans morfar, var. Hans mor var beklagede sig altid over at der var fodkoldt, for frøken Grønfeldt måtte holde butikken kølig, og der kom for resten også det forfødeligste spektakel af flasker og mælkejunger, så han havde strenge instrukser om at når han skulle gå ærinder måtte han, under ingen omstændigheder, købe ind hos frøken Grønfeldt, han skulle gå hele vejen ned til forretningen ved krydset til Skivevej. Han kom i skole i august 45 og først da begyndte han at forstå, omend meget uklart, hvorfor drengene altid havde råbt tyskerunge efter ham på gaden. (...) Frøken Grønfeldt havde været næsten tre år i Sverrig under krigen og haft det som i et smørhul mens vi andre, en slægtning til hendes søsters mand havde overtaget forretningen i mellemtiden og så var hun altså kommet tilbage, de klarer sig sgu altid sagde hans mor, og hun som ellers aldrig bandede.«

(Peer Hultberg: *Byen og verden*, Lindhardt og Ringhof 1992.)

Der er andre muligheder end punkumsproget – også i faglige tekster. Skriv grønt: dyrk den levende sætning.

Kirsten Rask, f. 1951  
*Cand.mag.,  
free-lance sprog- og filmkonsulent.*

*Forfatter til Brevbogen (1992) og  
Det gule sprog (1993), begge udgivet på  
forlaget Grafisk Litteratur.*

Når dansklærere retter fejl i danske stile, har de et helt arsenal af forskellige fejltyper som de kan finde, registrere og tælle op: endelsesfejl, fx *verdenen mangler ånd*, r-fejl, fx: *agument*, at-roriserer, stumme bogstaver, fx: *de er til gengæld godt udrustet*, dobbeltkonsonant, fx: *fatigdom, erfarringer*, bogstavforveksling, fx: *nødvendigvis, sym-pol*, sammensatte ord fx: *forbrugs-goder*, fejl i fremmedord, fx: *generalt*.

Og der findes også grammatiske fejltyper: stort eller lille begyndelsesbogstav, fx *danmark*, *det* eller *der*, fx *der er yderst asocialt kun at tænke på ...*, *sin* eller *hans* og *hendes*, fx: *han er bange for hvad der vil ske med sit liv*, og eller *at*, fx: *hvem gider og lave noget, når ...*, bøjning, fx: *familiens boligforhold er ikke god*, og restgruppen, fx *simpelthent*.

## Formuleringsfejl

Det mærkelige er nu at der slet ikke er den samme høje grad af bevidsthed om formuleringsfejl og dårlige formuleringer. Der er nok nogen der på syntaksens område taler om anakolutier, dvs. sætninger med fejl i den syntaktiske konstruktion, fx *Han var mindre end han kunne nå op til hende*, ufuldente sætninger, fx *Da han kom. Alle gik med det samme*.

Men der findes mig bekendt ingen beskrivelser af fejl i formuleringen af hele sætninger og afsnit. Og det ville der ellers være meget brug for, både i undervisningen, hvor læerne skal lære eleverne at undgå fejlene, og ved eksamen, hvor bedømmerne skal afveje hvor meget en fejl trækker ned på karakteren.

Prøv fx at beskrive typen af fejl i dette eksempel!

*Til sidst konkludere Carsten Jensen med en kritik af den udvikling, de gamle eventyrer medførte, da hele verden blev opdaget, som medførte at alle byer fik nogle veje eller gader med ubetydelige navne, der førhen ikke eksisterede, men kun bestod af små flækker, der var beboet af datidens urbefolkning.*

Det kan man næsten ikke, og det gør jo både undervisning og bedømmelse meget mere usikker. Hvor mange fejl er der fx i dette stykke? Og hvor alvorlige er de?

I denne artikel vil jeg forsøge at beskrive forskellige typer af formuleringsfejl, og jeg vil kalde dem for *sludder* (sandhedsfejl), *vrøvl* (logiske fejl) og *vås* (semantiske fejl). Vås er ytringer som er meningsløse, vrøvl ytringer som har mening, men som er selvmodsigende, og sludder meningsfulde og sammenhængende ytringer som er åbenlyst usande. Materialet og eksemplerne er hentet fra dette års studentereksamenstilte, fra det emne der hed:

*Den europæiske hjemløshed*

Hvordan skildrer Carsten Jensen (tekst 1) forholdet mellem rejsedrømme og virkelighed? Kommentér kronikkens titel, Den europæiske hjemløshed.

Tekstgrundlaget i tekst 1 var uddrag af en kronik af Carsten Jensen.

## Sludder – eller: sandhedsfejl

Sludder er ytringer som ganske åbenlyst ikke er sande om de forhold de ellers vel-

lykket henviser til, og er udsagn om. Eksempel 1: *For at bevise overfor venner og bekendte, at man har været for skellige steder i verden, får man taget billeder af sig selv stående foran monumenter. Disse monumenter er blot opstillet som en dokumentation af ens tilstedeværelse.*

Det må være usandt – efter alt hvad jeg ved om verden – at de græske tempelruiner kun er opstillet for at dokumentere at nogle turister har været i Grækenland.

Eksempel 2: *I teksten beskrives der to forskellige opfattelser af virkeligheden hos det moderne menneske. De kan opfattes som to »verdener«, hvoraf den ene kaldes Utopia og den anden »Virkeligheden«.*

*I teksten beskrives der to forskellige opfattelser af virkeligheden hos det moderne menneske. De kan opfattes som to »verdener«, hvoraf den ene kaldes Utopia og den anden »Virkeligheden«.*

Her er det meget let at konstatere at det er noget sludder. Det er nemlig et ukorrekt referat af hvad der står i teksten. Hos Carsten Jensen er *Utopia* og *virke-*

### Sludder – sandhedsfejl

er ytringer som ganske åbenlyst ikke er sande om de forhold de ellers vellykket henviser til, og er udsagn om, fx:

*De græske templer er blot opstillet som en dokumentation af turistens tilstedeværelse.*

ligheden mærkelig nok det samme, og står i modsætning til den indbildte verden. Ordet *utopi* betyder jo ellers, hos alle andre mennesker end Carsten Jensen, 'en forestillet, ideel, men ikke virkelig verden'. Men Carsten Jensen har åbenbart fået en så stor poetisk licens at han kan lade ordene betyde det modsatte af hvad de betyder i ordbogen; og det har eleven der har lavet referatet, ikke opdaget.

### Vrøvl – eller: logisk fejl

Vrøvler ytringer der ikke tæller som udsagn om noget de ellers vellykket henviser til, fordi de logisk set er usammenhængende, paradoksale eller selvmodsigende.

Eksempel 1: *Forholdet mellem rejse-*

*drømme og virkelighed beskriver Carsten Jensen som to vidt forskellige ting.*

Det er noget vrøvl fordi det er en selvmodsigelse at ét forhold mellem to ting, i sig selv skulle være to forskellige ting. Meningen må være at 'drømme' og 'virkelighed' er to forskellige ting.

Eksempel 2: *Et forhold vi passivt ja næsten apatisk overværer idet vi selv er ved at drugne i den samfundsskabte virkelighed, langt fra vores egneddrømme. Vi lever i en forestillingsverden der opfylder vores umiddelbare behov, og søger tilflugt i samfundets bedøvende krav*

*om skole og arbejde, men drømmer altid om i morgen.*

Det må være noget vrøvl at vi på én gang skulle kunne drugne i den samfundsskabte virkelighed og Vi lever i en forestillingsverden.

Det må også være usammenhængende at sige at en forestillingsverden opfylder vores umiddelbare behov, det er vel kun den virkelige verden der kan opfylde vores behov for mad og drikke. Man bliver næppe mæt af en reklame for spaghetti.

Eksempel 3: *Virkeligheden eksistere, de kan vi desværre ikke benægte, men man fortæller dog sjældent herom. Alle steder har en »anden« side, denne side er måske ens overalt, og måske er det denne side som udgør den virkelige virkelighed? Virkeligheden kan være grunden til at nogle mennesker opfatter det at rejse som formålsløst i dag. Hermed menes, at man pludselig føler af magt og passivitet overfor omverdenen, og derfor forbliver i sine rejsedrømme. Man opretholder drømmen/ideen, og lader medierne overtage den aktive del af en selv.*

### Vrøvl – logiske fejl

er ytringer som ikke tæller som udsagn om det de ellers vellykket henviser til, fordi de logisk set er inkonsistente, paradoksale eller selvmodsigende, fx:

*Der stod to pilskallede mænd og hev hinanden i håret.*

Det er noget vrøvl at skrive at virkeligheden har to sider, hvoraf den ene er mere virkelig end den anden. Det er nu helt umuligt herefter at forstå hvilken af de to sider der henvises til i sætningen: *Virkeligheden kan være grunden til at*

*nogle mennesker opfatter det at rejse som formålsløst i dag.*

Det giver heller ikke megen mening at der skulle være sammenhæng mellem at *Man opretholder drømmen/ideen* og at *Man lader medierne overtage den aktive del af en selv*. Dette forudsætter at 'medierne' er det samme som 'ens rejsedrømme', og at 'drømmen' er 'den aktive del af en selv'. Spørgsmålet er hvad det i det hele taget vil sige at *medierne overtager den aktive del af en selv*. Det er vist noget vās.

### Vās – eller: semantiske fejl

Vās er ytringer som slet ikke giver mening, fordi afsenderen med ordene ikke vellykket henviser til ting og forhold i nogen situation, og fordi ordene hverken kan tolkes bogstaveligt eller forstås som billedlige udtryk (metafor eller metonymi).

Eksempel 1: *I Utopia – intetsteds lever turistene i den moderne teknologiske verden med sine rejsedrømme. Hans længsel efter at rejse, skyldes længslen i efter eventyr »dvs. mellem bevægelsen i rum og forandringsens ånd, mellem indre og ydre«.*

Man kan ganske simpelt ikke tillægge det nogen mening hvis man opfatter at der står: *længslen (...) mellem bevægelsen i rum og forandringsens ånd, mellem indre og ydre*. Man kan ikke have en længsel mellem noget. Og det giver heller ikke nogen mening hvis man læser at der står: *eventyr »dvs. mellem bevægelsen i rum og forandringsens ånd, mellem indre og ydre«* for man kan ikke have: *eventyr det vil sige mellem ...* Og man kan ikke sideordne bevægelsen i rum og forandringsens ånd; meningen er forøvrigt (det er jo et citat) *forandringen i ånd*, og det ville jo give bedre mening.

Eksempel 2: *Vi accepterer istedet stilti-*

ende at man giver os en stakket frist af friheden. Men spørgsmålet er om det overhovedet er friheden og drømmen vi smager på når man forlader sit hjemlige traume for at boltre sig i en fremmed kultur? Rejsen, opbruddet med hverdagsgen, det er det der skal tilføje os den tiltrængte fornyede energi.

### Vås – semantiske fejl

er ytringer som slet ikke giver mening, fordi afsenderen med ordene ikke vellykket henviser til ting og forhold i nogen situation, og fordi ordene hverken kan tolkes bogstaveligt eller forstås som metafor eller metonymi, fx:

*Hans længsel skyldes længslen mellem bevægelsen i rum og forandringens ånd.*

Det er noget vås at tale om en *frist af friheden*. Ordet *frist* betyder: 'tidsrum inden for hvilket noget skal ske', men 'friheden' er jo ikke noget der skal ske (en overgang), det er en tilstand eller kvaliteten af en tilstand.

Det er umiddelbart noget vås at skrive *vi smager på friheden*, for 'friheden' kan ikke spises, og det er forudsætningen for at vi kan 'smage på' det.

Det er umiddelbart noget vås at skrive: *man forlader sit hjemlige traume*. Ordet *traume* betyder oftest: 'stærk psykisk oplevelse og påvirkning med skadelige følger'. Det giver således ikke nogen mening at *forlade et traume*, for en – eventuelt ubevidst – psykisk reaktion befinder sig ikke i rummet.

Det er noget vås at tale om *sit hjemlige traume*; det skulle forudsætte at man kan skelne mellem hjemlige og fremmede traumer, og det kan man ikke.

## Metafor og metonymi

Nu findes der imidlertid afvigelser fra den normale brug af sproget som ikke betragtes som fejl, men tværtimod som fine og kunstneriske – som stilfigurer. Næsten alle stilfigurer falder ind under de to kategorier metafor og metonymi.

Metafor (ombyttet benævnelse) er en ytring hvor afsenderen effektivt og vellykket henviser til komplekse ting og forhold i en ukendt sammenhæng, med ord som normalt, i andre, mere kendte og simple sammenhænge, henviser til ting og forhold som ligner det der skal omtales.

Eksempel: Forside på Ekstra Bladet 12/3 1986, med billedet af Schlüter og forskellige ministre: *Ministermassakre*.

I stedet for at Ekstra Bladet, fx med ordene *regeringsomdannelse* eller *ministerudskiftning*, henviser til at statsministeren, Poul Schlüter, har udskiftet fem af sine ministre, bruger bladet ordet *ministermassakre*, fordi de synes, og gerne vil give læserne den opfattelse, at Schlüter på området 'regeringslederens arbejdsopgaver' har handlet på en måde der har ligheder med det der på 'den voldelige konflikts' område hedder *massakre*.

Metonymi (forskudt benævnelse) er en ytring hvor afsenderen vellykket henviser til omfattende og komplekse ting eller forhold i én sammenhæng, ikke med de ord der normalt henviser til dem, men med ord som henviser til andre ting og forhold fra samme sammenhæng, som i tid og rum (og kategori) er tæt forbundet med det der skal omtales (som fx dets dele, elementer eller årsager).

Eksempel: I Grundtvigs sang *Velkommen i den grønne Lund* forekommer sætningen: *den danske Mund/ har til Sang og en Tunge*. I stedet for at Grundtvig, fx med ordene *danskerne* og

*kan synge*, henviser til at danskerne godt kan synge, bruger han ordene *den danske mund* og *har en tunge*, fordi han ved at når danskere synger, gør de det med bl.a. munden og tungen.

### Metonymi –

#### forskudt benævnelse

er en ytring hvor afsenderen vellykket henviser til omfattende og komplekse ting eller forhold i en sammenhæng, ikke med de ord der normalt henviser til dem, men med ord som henviser til andre ting og forhold fra samme sammenhæng, som i tid og rum (og kategori) er tæt forbundet med det der skal omtales (og som fx er dets dele, elementer eller årsager), fx:

*De stemte efter hoveder, ikke efter hoveder*

En særlig form for metonymi kaldes enallag (omflyttet beskrivelse). En enallag er en ytring hvor afsenderen knytter kvaliteter, der beskrives ved til lægsord, til en anden genstand i den omtalte situation end den de egentlig hører til.

Eksempel: *Gå din dumme vej!*

Meningen er selvfølgelig ikke at 'vejen er dum', men at 'du er dum, og derfor skal du gå din vej'. Man kan sige at det forkorter udtrykket, men det kan også få en vis komisk effekt.

### Hvordan tolkes stilfigurerne?

Metaforer og metonymier er faktisk en slags brud på reglerne for normal henvisning og udsagn, og de kan således minde om vås. Men de giver god mening. Læserne forstår meningen med metaforer og metonymier fordi de går

ud fra at ytringen alligvel er sand og relevant. Tolkningprocessen består af to faser: først opgiver modtagerne den ordrette læsning, og så leder de efter og finder den overførte betydning.

Modtagerne ved med deres baggrundsviden om emnet, at den ordrette læsning ikke kan være den der er ment, enten fordi den ikke er sand (altså at Ekstra Bladet ikke har ment at Schlüter har dræbt fem ministre), eller fordi den ikke er relevant (det ville ikke være relevant hvis Grundtvig påstod at der fandtes både en dansk og en fransk mund på den samme person, eller at danske og franske munde var forskellige).

Men modtagerne går altid ud fra at teksten alligevel giver en for dem relevant mening, og derfor leder de i hvad de allerede ved om den omtalte situation, efter hvilken for dem relevant mening ytringen da kan have (altså: Ekstra Bladet må mene 'udskiftning på en brutal måde' i stedet for 'massakre' for det vil være et argument for at kritisere Schlüter politisk. Og: Grundtvig må mene: 'danskerne har fået vilje og lyst til at mødes og synge' i stedet for 'den danske mund har en tunge til sang', for alle munde, og ikke kun en dansk mund, har tunger, og alle mennesker der har tunger kan synge, så den ordrette mening ville ikke være relevant.

### Hvorfor bruges stilfigurerne?

Afsendere bruger metaforer for mere overbevisende, effektivt og virkningsfuldt (end med normal brug af ordene) at overføre den information om kom-plekse og ukendte situationer som de ønsker. Afsenderen (Ekstra Bladet) forklarer det ukendte (Schlüters hensynsløshed) fra det komplekse område (regeringens førelse), med ord for det kendte (grusomhed) i det simple område (voldelig konflikt). Ekstra Bladet kan – næsten uden at læserne opdager det – få



påduftet dem den opfattelse af Schlüters regeringsomdannelse, at den er brugt gennemført. De behøver ikke at argumentere for det. Holdningen overføres i og med læserne overhovedet forstået hvad mening udsagnet har.

Afsendere bruger metonymier for mere overbevisende, økonomisk og konkret anskueligt (end med vanlig brug af ordene) at overføre den information om komplekse og uoverskuelige forhold, som de ønsker. Grundtvig kan kort og fyndigt med de anskuelige og konkrete *mund og tunge*, overføre information om det yderst abstrakte forhold at organiseringen blandt bønder i Danmark er ved at ændre sig således at de mødes mere end tidligere, til kulturelle og politiske møder, bl.a. på grund af sangen på møderne.

### Hvorfor opfattes vrøvl og vås ikke som metafor eller metonymi?

Prøv nu at se på følgende eksempel, som har været analyseret før. Er det genuint vås, eller er det kunstneriske metaforer og metonymier, som gør tekstens overbevisningskraft større?

Eksempel: *Ileksten beskrives der to forskellige opfattelser af virkeligheden hos det moderne menneske. De opfattes som to »verdener«, hvoraf den ene kaldes Utopia og den anden »Virkeligheden«.*

Ordet *de* henviser til to opfattelser af virkeligheden, så der står i den anden sætning: *De to opfattelser af virkeligheden kan opfattes som to »verdener« som kaldes Utopia og Virkeligheden.* Dette er noget vås (dvs. det giver ikke mening). Hvad kan afsenderen mene med at *en opfattelse opfattes som en verden*? Man vil ikke kunne skelne mellem begreberne 'opfattelse' ('bevidsthed om') og 'virkelighed' ('verden') hvis begrebet 'opfat-

telse' både kan kaldes *opfattelse*, *verden* og *virkelighed*, og det bliver det jo i det citerede stykke.

Her er der ingen mulighed for at opfatte udtrykket »verdener« som en metafor, dvs. som en ord fra det kendte område som skal belyse den komplekse sag fra det ukendte område, for det er det samme område, nemlig 'erkendelsesteori', både *opfattelse* og *verden* er taget fra.

### Metafor – ombyttet benævnelse

er en ytring hvor afsenderen henviser til komplekse ting og forhold i en ukendt sammenhæng, med ord som normalt, i andre, mere kendte og simple sammenhænge, henviser til ting og forhold som ligner det der skal omtales, fx: *Ministermassacre* (om Schlüters regeringsomdannelse i 1986).

Ordet *verdener* kan heller ikke opfattes som en metonymi, hvor afsenderen belyser det omfattende og komplekse ved at henviser til en del, for de to ting, 'opfattelse' og 'verden' er ikke dele af hinanden og ikke nære i tid, rum eller kategorier – de er netop kategorimodsatninger, og altså fjerne fra hinanden i kategori.

Om nogle eksempler kan man således klart se at det er vås, og ikke en metafor eller metonymi. Der er tale om meningsløse ytringer.

### Dårlige metaforer og metonymier

Men der er andre eksempler hvor man kommer mere i tvivl.

Eksempel 1: *Vi accepterer istedet stiltiende at man giver os en stakket frist af*

*friheden. Men spørgsmålet er om det overhovedet er friheden og drømmen vi smager på når man forlader sit hjemlige traume for at boltre sig i en fremmed kultur? Rejsen, opbruddet med hverdagen, det er det der skal tilføje os den tiltrængte fornyede energi.*

Det er stadig noget vås at tale om en *frist af friheden*. Ordet *frist* betyder: 'tidsrum inden for hvilket noget skal ske', men 'friheden' er jo ikke noget der skal ske, det er ikke en overgang, og man kan ikke flytte betydningen af ordet *frist* fra området 'tilstand' til området 'overgang', for det kan næppe betegnes som to forskellige områder.

*vi smager på friheden* kan godt opfattes som en metafor; på det komplekse område 'livserfaring', bruges ordet *smage* (fra det simple område 'sansning') til at betyde: 'får lov til, for en kort tid, at opleve for at vurdere det'. Dette er altså en vellykket metafor.

*man forlader sit traume* kan godt opfattes som en metafor; i den omtalte komplekse situation ('psykiske begivenheder') betegner man med ordet *forlader* (som er hentet fra det simple område 'bevægelse i rummet') at personen 'glemmer' eller 'kommer over' det psykiske traume. Den er ok, men næppe særlig oplysende eller effektiv som informationsoverførsel, for meningen skulle jo nok være noget i retning af: *når vi ved at rejse prøver at blive fri af de traumer vi har fået derhjemme*. Og det er der jo ikke en kat der forstår, så det må betegnes som en uheldig og vildledende metafor. Det vil således falde ind under definitionen på vås.

*sit hjemlige traume* er en enallag, som ikke kan opfattes som andet end komisk; meningen må skulle være: *traumet som vi har fået derhjemme*. Her er det helt klart at det ikke er en kort og fyndig formulering, men blot og bar

ubehjælpsomhed. Det er en mislykket metafor.

Man må således på grund af sammenhængen skønne om en umiddelbart meningsløs ytring er en vellykket metafor, en mislykket metafor, eller det rene vås.

### Enallag

#### omflyttet beskrivelse

er en ytring hvor afsenderen knytter kvaliteter til en anden genstand i den omtalte situation end den egentlig hører til, fx:

*Gå din dumme vej!*

### Dansklærere

Den der skal rette stile har brug for begreber for forskellige typer af fejl, dels for effektivt at kunne undervise i hvorledes man undgår dem, dels for retfærdigt at kunne sammenligne og vurdere stilene.

Der findes på staveområdet et fintmasket sæt af kategorier, men der findes på området for formulering af meningsfuld sammenhæng, næsten ingen. Derfor har jeg her foreslået at man skelner mellem *sludder*, vellykkede, men åbenlyst usande ytringer, *vrøvl*, logisk inkonsistente ytringer, og *vås*, meningsløse ytringer. De tre ord bruges vist normalt som nogenlunde synonyme, men det er vigtigt for dansklæreren at skelne mellem de tre begreber, for det er forskellige elever der laver de forskellige fejl, de kræver forskellige pædagogiske strategier, og de skal vurderes forskelligt.

Ole Togeby, f. 1947,

professor,  
dr. phil.,

Aarhus Universitet.